

2. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статті по історії культури. / Пер., сост. и вступ. ст. Д.В. Сильвестрова; Комент. Д. Э. Харитоновича / Й. Хейзинга. – М.: Прогресс – Традиция, 1997. – 416 с.
3. Bogost Ian. Unit Operations: an Approach to Videogame Criticism / Ian Bogost. – MIT Press, 2006. – 135 p.
4. Lewis D. Logical Theory and Semantic Analysis Essays: Dedicated to STIG KANGER on His Fiftieth Birthday / D. Lewis. – [ed. by S.Stenlund]. – Springer Netherlands, 1974. – 222 p.
5. Keene Carolyn. Nancy Drew. Phantom of Venice / Carolyn Keene. – NY, 1995. – 160 p.

Просіна К.М.

Таврійський державний

агротехнологічний університет

(м. Мелітополь)

КОМІЧНЕ ТА ЗАСОБИ ЙОГО ВИРАЖЕННЯ

Категорія комічного, виникнувши ще за часів Стародавньої Греції, й досі привертає увагу дослідників своєю суперечливістю та постійною змінюваністю, підвладністю віянням часу. На сьогоднішній день, беручи до уваги численні дослідження, ми можемо впевнено зазначити, що однозначного визначення комічного не існує. Аристотель вбачав його сутність у протистоянні потворного та прекрасного, І. Кант – у контрасті між низьким та піднесеним, німецький письменник Жан Поль – у протидії безглузлого розсудливому. На основі цих визначень може скластися враження, що в основі комічного завжди вбачалося певне протиборство, суперництво між двома протилежними поняттями. Але це не так, природа комічного є набагато глибшою та складнішою.

Польський вчений, естетик Б. Дземідок [2, с. 11], наводить шість типологічних моделей комічного:

а) теорія негативної ознаки об'єкта висміювання, яка базується на баченні комічного Аристотелем [1, с. 112];

б) теорія деградації, яка була започаткована англійським психологом А. Беном;

в) теорія контрасту, основоположниками якої були Жан-Поль, І. Кант та Г. Спенсер;

г) теорія протиріччя, яку відстоювали А. Шопенгауер, Г. Гегель, Ф. Фішер та Н. Чернишевський;

г) теорія відхилення від норми німецького естетика К. Гросса, французького теоретика Е. Обуе та С. Мілітона Нахама;

д) теорія змішаного типу, у якій виступає не один, а декілька мотивів, які пояснюють сутність комічного. Представники цієї теорії – А. Бергсон, З. Фрейд, А. Луначарський.

Виходячи з цих положень, можна надати безліч визначень комічного. Проаналізувавши декілька з них, ми вирішили, що найбільш доцільно цей термін пояснюють В. Л. Петрушенко та його колеги. На думку цих українських вчених, категорія комічного – це «специфічна сфера естетичного досвіду, в якій на інтелектуально-ігровій основі здійснюється ... заперечення, викриття, засудження якогось фрагменту буденної дійсності (характеру, поведінки, претензії тощо), що претендує на щось вище, значне, ідеальне» [3].

Н. Гартман стверджує, що «комізм як такий майже не пов'язаний зі світоглядними питаннями» [4, с. 578], але, на наш погляд, це зовсім не так, адже категорія комічного відображає протиріччя дійсності з точки зору естетичного ідеалу. Тобто розуміння людиною комічного передбачає наявність у неї певного ідеалу, а, отже, і відповідного світогляду.

Основа комічного – сміх. Ще Аристотель у своїй відомій праці визначив смішне як певну помилку, що нікому не шкодить і не приносить

страждань [1, с. 154]. Нажаль, сьогодні із таким визначенням можна посперечатись, адже, наприклад, коли хтось через незграбність або надмірний поспіх падає, більшість з нас сміється, не замислюючись про те, чи не забилася ця людина. Можливо, така розбіжність у поглядах щодо того, що є смішним, а що – ні, зумовлена тим, що за часів Аристотеля панували гуманізм та антропоцентризм, до яких так прагнуть повернутися у наш час. Адже справжній сміх має бути гуманним та демократичним, він повинен стверджувати суспільні цінності та спростовувати все нелюдяне.

Існує декілька класифікацій сміху. Ми вважаємо найбільш доцільною класифікацію Є. М. Євніної, яку Б. Дземідок наводить у своїй праці [7, с. 93]. Є. М. Євніна виділяє чотири форми сміху, пов'язаного з комічним:

а) безглуздий сміх вільного від рефлексії примітивного сприйняття незвичних, вражаючих контрастів та дисонансів, що впливають в основному на інстинкти;

б) гумористичний сміх, схильний до роздумів і узагальнень, універсалізуючий. Виникає як результат розуміння неоднорідності світу та його контрастів;

в) сатиричний сміх, викривальний, оголюючий контрасти, менш узагальнюючий та філософський, аніж гумористичний, але більш активний та цілеспрямований;

г) тріумфальний сміх, що викликаний або подоланням протиріч, або усвідомленням невідворотного та близького їх подолання.

Смішне є ширшим поняттям, аніж комічне. Ю. Ю. Борев зазначає, що сміх не завжди є ознакою комічного. На його думку, «комічне – прекрасна сестра смішного» [3, с. 11]. Ми цілком із цим погоджуємося, адже комічне породжує соціально спрямований сміх, метою якого є викорінення одних явищ, негідних, низьких, та ствердження інших – світлих та піднесених, тобто – зміни людства на краще.

Та все ж, ці два поняття є доволі відносними, межа між ними досить тонка і багато у чому залежить від обставин. Явище, яке в певній ситуації

виступає як смішне, за інших обставин може бути комічним. Для цього воно повинне набути соціального звучання. Тобто, комічне – це смішне, що набуває гострого соціального значення.

Сфера застосування комічного є майже необмеженою. Відобразити цю естетичну категорію здатні майже усі види мистецтва. Немає комізму лише в архітектурі, яка, як зазначає А. А. Беляєв, позбавлена образних засобів, спрямованих на те, аби критикувати, висміювати [7, с. 134].

У літературі категорія комічного може реалізовуватися у великому розмаїтті форм. У своїй праці літературознавець Р. Т. Гром'як та його колеги визначають поняття, через які передається градація емоційного реагування на різні прояви комічного та які можуть формувати основу різних жанрових різновидів, стилістичних фігур та тропів: усмішка, жарт, іронія, чорний гумор, гротеск, сарказм, карикатура, інвектива [8, с. 359].

Звичайно, найкращі можливості для втілення комічного має комедія. До інших традиційно комічних жанрів належать гумореска, памфлет, фейлетон, фарс, а також сатиричні романи, повісті, оповідання.

Але, не дивлячись на розмаїття виявів, комічне – це завжди висміювання, яке має соціальне звучання. Адже саме через призму комічного легше всього зобразити вади суспільства у ще більш спотвореному, гіперболізованому вигляді, змушуючи людей відкрити очі на абсурдність деяких явищ та допомагаючи краще зрозуміти їх природу. Говорячи про комізм суспільних явищ, А. Бергсон наголошує, що «смішним буде будь-який образ, який наштовхне нас на думку про суспільство, котре перевдягається, про, так би мовити, суспільний маскарад» [2, с. 46]. Тобто одним із аспектів суспільства, які викликають найбільший комічний ефект, є його штучність, неприродність. Н. С. Ференц із цього приводу зазначає, що в основі комічного лежить «суперечність між змістом і формою» [6, с. 183].

Отже, дослідження комічного з точки зору естетики є дуже важливим, адже воно дає нам змогу дослідити явища, які лежать у його основі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель; [пер. с. древнегреч. О. П. Цыбенко]. – Москва: Лабиринт, 2000. – 224 с.
2. Бергсон А. Смѣх / Анрі Бергсон; [пер. з франц. Є. Єременка]. – Київ: Дух і Літера, 1994. – 168 с.
3. Борев. Ю. Комическое, или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия / Юрий Борев. – Москва: Искусство, 1970. – 269 с.
4. Гартман Н. Эстетика / Н. Гартман; [пер. с нем. Т. С. Батищевой, А. В. Дерюгиной, Е. В. Касьяновой, М. К. Мамардашвили]. – Киев: Ника-Центр, 2004. – 639 с.
5. Дземидок Б. О комическом / Богдан Дземидок; [пер. с польск. С. Свяцкого]. – Москва: Прогресс, 1974. – 223 с.
6. Ференц Н. С. Теорія літератури і основи естетики: навч. Посібник / Н. С. Ференц. – Київ: Знання, 2014. – 511 с.
7. Эстетика: словарь / [под ред. А. А. Беляева и др.]. – Москва: Политиздат, 1989. – 447 с.
8. Nota Bene: літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Термеко. – Київ: Академія, 1997. – 752 с.

Прядко Ю.П.

Бердянський державний
педагогічний університет

**ОСОБЕННОСТИ РЕЦЕПЦИИ ТВОРЧЕСТВА С. ДОВЛАТОВА
АМЕРИКАНСКИМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕМ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ
90-Х ГГ. XX В.**

Диалог между литературами, языками и эпохами помогает выявить общемировые закономерности развития национальных литератур и